

УДК 342.25.046(436:477.83/.86)

СІЛЬСЬКІ РЕФОРМИ МАРІЇ ТЕРЕЗІЇ І ЙОСИФА ІІ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В ГАЛИЧИНІ

*Микола Кобилецький**, *Богдан Вишневецький***

**Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: mkobyletskyj@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0365-8513*

***Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: Bohdan.vyshnevskiy@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0009-0004-3251-6404*

На підставі нормативно-правових актів, чинних на території Австрії у період XVIII століття, історичних джерел, а також наукової літератури та інших письмових джерел комплексно досліджено реформаторську діяльність Марії Терезії та Йосифа ІІ. Зокрема, обґрунтовано сутність сільської реформи вищезгаданих правителів, висвітлено її основні причини, передумови та політичні, соціальні й суспільні наслідки. Крізь призму модернізації австрійської держави, яка передусім мала на меті централізацію ефективного управлінського апарату, а також зміцнення влади імператора та зниження політичної вагомості окремих регіонів держави, визначено наслідки застосування сільської реформи Марії Терезії та Йосифа ІІ для мешканців Галичини.

Окрему увагу зосереджено на місці та значенні сільської реформи у нерозривному взаємозв'язку з іншими реформами цих правителів, зокрема: адміністративною (насамперед у контексті встановлення регіонального управління), військовою, освітньою, релігійною, правовою та податковою. Автори підтверджують, що вищезгадані реформи в комплексі мали на меті закладення основ модернізації держави та формування внутрішньої єдності владного апарату й державного суверенітету в імперії Габсбургів.

Додатково в статті виокремлено роль австрійських прихильників Просвітництва в контексті того, що і Марія Терезія, і Йосиф ІІ при здійсненні своєї діяльності дотримувалися загального принципу просвітників: «для суспільства є добрим все те, що корисне для держави» [3, с. 152]. З огляду на це, автори дійшли висновку, що всі реформи, у тому числі сільська, у XVIII столітті були проведені в дусі «освіченого абсолютизму», оскільки значно зменшено роль церкви, хоча й не повністю усунуто її представників від керування державними справами.

Загалом, завдяки реформам Марії Терезії та Йосифа ІІ в імперії Габсбургів вдалося сформувати одну з найбільш досконалих у Європі імперій, з погляду її побудови як держави, з посиленням авторитетом правителя, а не права. Центральна влада стала більш усвідомленою і ширшою, а різні сторони суспільного життя – вдосконалені та врегульовані.

Ключові слова: Австрійська імперія, Галичина, місцеве самоврядування, адміністративні реформи, освічений абсолютизм, держава, сільська реформа.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2023.76.033>

Постановка проблеми. Попри широкомасштабну війну, яку розпочала російська федерація майже рік тому, сучасна Україна не повинна відмовлятися від вдосконалення всіх державно-правових інститутів. Таке вдосконалення насамперед перед-

бачає реформування найважливіших сфер суспільного життя шляхом узагальнення як міжнародної, так і національної практики. Одним зі способів подібного узагальнення є глибокий аналіз та використання історичного досвіду проведення реформ у провідних європейських державах. У цьому аспекті, саме реформи Марії Терезії та Йосифа II, що відбулися в Австрії XVIII століття, викликають значний практичний інтерес та мають неабияку цінність, оскільки були спрямовані на зміцнення держави, її суверенітету і що найголовніше – об'єднання всіх громадян навколо спільної ідеї та сильної влади. Для України, яка у цей період перебувала у складі Австрійської та Російської імперій важливе значення має проведення аналізу реформ, які відбувалися у цих державах та їх вплив на українські землі.

Реформи Марії Терезії та Йосифа II, зокрема сільська реформа, була спрямована на ліквідацію старих середньовічних інститутів та спрощення й осучаснення аграрних відносин у державі. Дослідження окресленої проблематики дає змогу використати у доцільних межах набуті знання та узагальнити правовий досвід для з'ясування витоків демократичних традицій у розвитку державотворчих процесів, зокрема серед українців Галичини, Буковини і Закарпаття.

Стан опрацювання проблематики. Незважаючи на те, що питання реформ Марії Терезії та Йосифа II неодноразово ставало предметом дослідження багатьох учених, зокрема В. Кульчицького, І. Бойка, І. Настасяк, П. Вандича, П. Едера, М. Пиртка, Х. Моряк-Протопопової, М. Никифорака та інших, все одно залишається низка проблематичних моментів, які не висвітлили вищезгадані вчені, або ж, якщо і висвітлили, вони все ж потребують більш глибокого аналізу та доопрацювання. Крім того, ця тематика отримала дещо інший ракурс у сучасних реаліях, адже тепер розглядається як одна з базових (відправних) точок для майбутнього реформування повноєної України.

Мета статті – насамперед з'ясування історико-правових закономірностей і особливостей здійснення сільської реформи в Австрії за часів правління Марії Терезії та Йосифа II. Крім того, не менш важливим є аналіз окремих аспектів проведення цієї реформи в контексті її впливу на подальший розвиток Галичини як території, що перебувала під безпосереднім впливом Австрії у другій половині XVIII століття.

Вклад основного матеріалу. Друга половина XVIII століття відзначається новим періодом у житті всієї Європи, оскільки політична карта знову була перекроєна відповідно до нових геополітичних інтересів тогочасних провідних держав. Цей перерозподіл торкнувся й українських земель, оскільки, як відомо, перший (1772 рік) та третій (1795 рік) поділи Речі Посполитої закріпили за багатонаціональною Австрійською імперією територію Галичини, а за результатами Константинопольського договору (1775 рік) – Буковину. Галичину та окремі південно-східні регіони Польщі династія Габсбургів виокремила в так званий коронний край – «Королівство Галіції та Лодомерії». Згодом, у 1786 році, до Галицького краю було приєднано Буковину. Ще з XVI століття у складі Австрії перебувало Закарпаття. Отже, до кінця XVIII століття Австрійська імперія взяла під свій контроль майже всю Західну Україну з населенням три з половиною мільйони осіб, серед яких два мільйони були українцями [7, с. 86].

Включення вищезгаданих земель до складу Австрійської імперії припадає на період правління Марії Терезії (1740–1780 роки) та її сина Йосифа II (1780–1790 роки). Ці правителі ввійшли у світову історію як знані реформатори та прибічники «освіченого абсолютизму», оскільки провели низку революційних на той час для Європи реформ та вивели Австрію на значно новий політичний, культурний та

соціальний рівень. За час свого правління Марія Терезія та Йосиф II послідовно та комплексно втілили в життя військову реформу (збільшили чисельність війська та започаткували однакове екіпірування та комплектування для військовослужбовців австрійської армії); фінансову реформу (запровадили так званий «загальний прибутковий податок», який сплачувало навіть духовенство та дворянство); судові реформи (державна перебрала на себе функції суду, розроблено новий цивільний, кримінальний та інші кодекси, а також скасовано катування як вид покарання); церковну реформу (скорочено перелік привілеїв для духовенства, проведено секуляризацію (приватизацію) земель та вигнано єзуїтів з австрійських володінь); освітню реформу (навчальні програми розроблено за новими стандартами та доповнено багатьма новими предметами, такими як історія, право, література, у селах відкрилися перші школи); митну реформу [4, с. 130].

На фоні наведеного вище переліку реформ та їх суттєвого значення для держави, сільська реформа, яка також відбулася в ті часи, для держави та її самих істориків, незважаючи на те, що селяни становили переважну частину населення Австрії, була чимось незначним і маловажливим. Справа в тому, що сільському господарству Марія Терезія та Йосиф II приділяли значно менше часу, ніж, наприклад, церкві чи державному апарату, а отже – значущість та глибина реформування у цій сфері були значно «біднішими». Станово-аристократичне мислення, яке сформувалося ще у період зародження феодальної системи в Європі, існувало в Австрійській імперії фактично до кінця XVIII століття [2, с. 312]. Попри те, що селяни становили більше 80 % всього населення великої Австрійської імперії, їх правовий статус нічим на змінився порівняно з першою половиною XVIII чи навіть з другою половиною XVII століття. Панщина та тотальна залежність і безправність – це все, на що міг розраховувати звичайний селянин, народившись на західно-українських землях.

Щоправда, з приходом до влади Марії Терезії започаткувалася тенденція до захисту селян від свавілля панів у сфері поборів – панам заборонялося стягувати зі селян повинності понад міру, встановлену нормативно-правовими актами імперії. Більше того, центральна влада почала на рівні регуляторних актів чітко визначати обсяги панщини. Однак такі кроки були занадто мізерними та нерішучими для того, щоб вирішити проблему невідповідності між високими цінами на промислові товари та наднизькими доходами від сільського господарства. На час включення до складу Австрії Галичина перебувала у стані економічного занепаду, більшу частину населення краю становили селяни-українці, тоді як шляхта була переважно польською. Тому для Відня необхідно було запровадити на новоприєднаних землях новий адміністративний поділ, провести повну інвентаризацію сільськогосподарських земель та захистити селян від сваволі поміщиків. Патент Марії Терезії 1772 року обмежував застосування тілесних покарань, забороняв панщину у неділю та свята і примусову працю без згоди селян [3, с. 44].

Передумовами для таких реформ стало насамперед те, що, по-перше, селяни були невдоволені таким вкрай не вигідним становищем, у якому вони перебували вже декілька століть, що загрожувало можливим бунтом та «селянською весною народів»; по-друге, Марія Терезія усвідомлювала, що селяни – це рушійна сила австрійської економіки, найбільші платники податків та основний ресурс для набору в рекрути, а отже – підтримка селянства означала підтримку всієї держави; по-третє, тодішні мануфактури також потребували додаткової робочої сили, а працелюбні та покірні селяни були ідеальними кандидатами [9, с. 36].

Першим кроком на шляху до реформування сільського господарства стало запровадження «терезіанського кадастру» – це опис усіх земель і маєтків, який було проведено за ініціативи Марії Терезії з метою більш ефективного оподаткування. Галичини терезіанський кадастр торкнувся аж у 1772 році, коли за розпорядженням імператриці було проведено детальний опис згідно із формулярами затвердженої форми, які містили детальну характеристику кожного сільськогосподарського угіддя, його нанесення на карту, його межі, розміри, індивідуальний номер та навіть імена власників і річну дохідність, що держава отримувала від використання такого угіддя [6, с. 55]. Тож, держава тепер володіла інформацією про всі землі, які знаходять у її володінні та могла розраховувати точну суму податків, яку повинно було сплачувати те чи інше сільське господарство, а отже – пани втратили можливість встановлювати надмірні побори для селян.

Продовженням сільських реформ стало законодавче розмежування панської та селянської земель. Спеціальними імператорськими рескриптами від 1750 та 1751 років було зафіксовано правовий статус селянської та панської земель, у результаті чого селянська земля отримала особливу охорону, а поміщики втратили можливість примусово відбирати землі у бідних селян та перетворювати їх на фільварки. У 1756 році австрійська влада ще більше обмежила панське свавілля та чітко визначали розміри податків (повинностей), які селяни справляли на користь духовенства та своїх поміщиків. Після приєднання Галичини і Буковини до складу Австрії ці зміни поширились і на західноукраїнські землі.

Ще більш прогресивним кроком було непоодиноке запровадження на практиці так званих «урбаріальних статутів». Ці статuti мали форму, схожу на суспільний (колективний) договір між поміщиками та селянами, і визначили основні права та обов'язки одних стосовно інших. Популярною нормою у таких статутах була заборона захоплення чужих земель [10, с. 131].

Не менш важливою складовою сільської реформи було перетворення колишніх селян-чиншовиків на селян-власників. Чиншовики були верствою вільних селян, які одержували панські чи державні землі для користування і за це платили «чинш», який мав форму або натурального оброку, або грошової ренти. Селяни-чиншовики могли передавати свою землю у спадкове користування, однак титул власності залишався за панами або ж державою [5, с. 245]. Натомість, 25 січня 1770 року Марія Терезія оприлюднила імперський указ, згідно з яким селянам надавалося право викупляти ті ділянки, які перебували в них у користуванні. Вартість викупу ділянки встановлювалася між селянином та власником землі за домовленістю. Додатково поміщикам було заборонено примусово виганяти селянина із землі, яку він мав у користуванні або ж зменшувати розмір такої землі чи карати селянина за те, що він несвоєчасно або ж не в повному розмірі сплатив «чинш».

Новий етап аграрної реформи відбувся у 1775 році, а його результатом стало обмеження кріпосних повинностей для селян. Спочатку радники імператриці пропонували їй церковну, державну та поміщицьку землю поділити поміж селянами та на безоплатній основі скасувати кріпосну залежність селян і перетворити їх у спадкових орендарів, перевести селян на помірний податок, а за поміщиками залишити лише право верховної власності. Проте в результаті імперський патент 1775 року лише обмежив селянську панщину у неділю і в святкові дні, встановив обов'язок панів забезпечувати селянина всім необхідним для здійснення дальніх подорожей, а також захищувати подібні відрядження до днів панщини. З 1775 року поміщикам було заборонено вимагати від селян більше відпрацювань, ніж це було передбачено законом. Імператриця також ввела обов'язок земле-

власників подавати повні звіти про землю та її використання («фасії»). Такі фасії дозволяли державі стежити за тим, щоб всі можливі для обробки землі раціонально використовувались, а ті, хто псуєть врожай або ж зловживають працею селян, були покарані шляхом скасування їхнього права землевласників [8, с. 63].

Завершальним етапом сільської реформи в діяльності Марії Терезії стало видання у 1774–1778 роках спеціальних указів, якими панщина для селян обмежувалася всього трьома днями на тиждень, а також дозволялося спадкове володіння земельними ділянками, які вже були викуплені селянами.

Варто зазначити, що для Галичини після включення до складу Австрійської імперії було запроваджено і новий територіальний поділ, так у березні 1782 року австрійський уряд здійснив черговий етап адміністративної реформи. Циркул (округ) залишався найнижчою адміністративною одиницею, влада якого контролювала всі аспекти життя громади. Циркули (Kreis) очолювали старости (Kreishauptmann), до компетенції яких входили адміністративні функції, нагляд за торгівлею і промисловістю. У Королівстві Галичини і Володимирії рік по тому замість шести циркулів і 59-ти дистриктів створено 18 циркулів, 19 циркулом стала Буковина [12].

Свого бенефісу та логічного завершення сільська реформа досягла вже за правління сина Марії Терезії Йосифа II. Перевагою цього правителя було те, що землю він уважав єдиним джерелом багатства, а отже – розвиток сільського господарства – основою блага всього австрійського суспільства. Йосиф II прагнув збільшити заробітки селян шляхом зменшення податкового навантаження на їхню діяльність. Цей крок був надзвичайно виваженим та затребуваним, оскільки суттєва нерівність у податках, а також незрозумілі та вкрай заплутані принципи, на яких таке оподаткування відбувалося, завдавали значної шкоди [1, с. 92].

Револьюційним кроком стало видання у 1781–1782 роках патентів Йосифа II про звільнення селян від особистої залежності і визначення сталого розміру панщини. Відтоді панщина не могла становити більше трьох днів на тиждень, та 156 днів на рік, робочий час селянина – більше 12 години влітку та 8 годин взимку. Крім того, скасовувалися додаткові повинності на користь пана, а селянин отримував право обробляти свій клаптик землі та отримувати з нього плоди для власного використання. У соціальній сфері селяни отримали право на укладення шлюбу між собою без дозволу пана, а також право відкріплення від наділу, на якому вони працюють [9, с. 42]. Найбільш незвичним для селян стало право на звернення до суду зі скаргою на свого пана. Водночас на селян, які зловживали своїми правами і не підкорялись волі держави чи свого пана, очікувало покарання у вигляді арешту чи додаткових примусових робіт. Така система покарань існувала не довго, оскільки вже восени 1781 року Йосиф II розпочав повне скасування панщини для селян та заміну його на підданство. Для Галичини 5 квітня 1782 року, імператор Йосиф II видав патент про скасування особистої кріпосної залежності селян у Королівстві Галичини та Володимирії. В аграрній політиці Йосиф II прагнув обмежити владу панів над селянами, проте селянські повинності залишалися без суттєвих змін. Поступове впровадження відміни панщини розпочалося з державних, міських та церковних маєтків. Цей крок мав важливе значення для розвитку сільського господарства всієї Австрійської імперії [1, с. 92].

Австрійський уряд мав на меті уніфікацію моделі місцевого самоврядування на приєднаних землях. У 1784 році було встановлено, що кожне село повинно мати одного вйта та відповідну кількість присяжних, кількість яких залежала від розміру села (від 2 до 12). Вйта обирав поміщик з представлених громадою кандидатів, тоді як присяжних обирала громада. Система виборів вйтів у сільських

громадах була змінена тільки у 1846 році. Як бачимо з вищевикладеного, йосифінське законодавство більшою мірою зберігало модель сільського самоврядування, яка діяла за польських часів. Однак важливим є саме те, що по всій Галичині почало діяти сільське самоврядування на основі патенту 1784 року, в якому хоч і незначною мірою, але збільшувалися повноваження громади, яка раніше жила тільки «по милості пана». Патент 1789 року надавав кожній громаді право обирати собі голову і громадський виділ [15, с. 78].

Перші кроки в напрямку реформування земельного законодавства та правового становища селян були зроблені ще в епоху правління імператриці Марії Терезії, що принесло значну користь для сільського господарства Австрійської імперії. Варто згадати панцизні патенти (1771–1789), спроби кадастрового реєстру і нового порядку земельного оподаткування. Саме ці заходи, спрямовані на всенародне благо, у широких колах принесли Марії Терезії та її сину Йосифу II репутацію народних правителів [11, с. 317].

Варто зазначити, що реформи Марії Терезії та Йосифа II позитивно вплинули не лише на соціально-економічне становище імперії, для Галичини найважливішим стало усунення низки обмежень, встановлених Польщею, а саме зрівняння в правах греко-католицької та римо-католицької церков, створення у 1784 році Львівського університету. Ці зміни у суспільно-політичному житті краю надали нові можливості для розвитку і формування української нації [7, с. 84].

Додатково варто зазначити, що імператор виступав за впровадження абсолютно нової культури господарювання, за якої землі використовували більш раціонально, а тяжка праця селян полегшувалася використанням сільськогосподарських машин. Окрім того, населенню почали детально роз'яснювати, як доглядати домашню худобу, саджати дерева, вирощувати живі загороди, позбавлятися від бур'янів тощо. Однак ці нововведення не мали великого ефекту для українських селян, адже в Галичині більшість селян були малоземельними і вели натуральне господарство.

Після смерті Йосифа II австрійський престол зайняв його молодший брат Леопольд, який був наляканий революцією у Франції та критично налаштований до реформ. У своєму правлінні Леопольд спирався на дворянство, тому в державі було проведено низку контрреформ. Знявши обмеження стосовно виходу селян від панів та кількості днів панщини, кріпацтво в імперії було по суті відновлене [1, с. 94].

Висновки. Імператриця Марія Терезія та її син Йосиф II стали для Австрійської імперії видатними представниками влади, за яких держава проживала дійсно «золоте століття» та досягла високих результатів свого розвитку. Одним із ключових етапів на шляху до побудови нової освіченої Австрійської держави стало проведення низки реформ, серед яких мала місце і сільська, яка стосувалася не лише земельних та економічних питань, а й реформи органів сільського самоврядування. Незважаючи на те, що абсолютистська влада всіляко втручалася у відносини між панами та селянами, зокрема, шляхом визначення розмірів селянських наділів чи обсягів їх повинностей разом із сумами податків, необхідних для сплати, в результаті реформування економічної сфери імперії Габсбургів вдалося закласти підґрунтя для розвитку промисловості та покращення господарського становища імперії. Марія Тереза та Йосиф II ініціювали запровадження детального земельного кадастру, встановили чіткі межі селянських повинностей, запровадили нові способи та форми ведення сільського господарства та поширили нові сільськогосподарські культури на теренах всієї імперії. Бенефісом поступового проведення сільської реформи стала спроба скасування

панщини у 1781–1782 роках. У Російській імперії в цей період під час правління імператриці Катерини II було встановлено найпотворніше кріпацтво на європейському континенті й селяни були фактично перетворені на рабів. Статус селян на території тогочасної Російської імперії, враховуючи і українські землі, можна було порівняти зі статусом рабів у Стародавньому Римі. Селян можна було продавати, заслати в Сибір, застосувати до них тілесні покарання.

Список використаних джерел

1. Бойко І. Галичина у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918) : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 312 с.
2. Бойко І. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.) : навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.
3. Бойко І. Вплив державної політики Австрійської монархії на соціально-економічний розвиток Галичини (друга половина 18–19 століть). *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* 2018. Вип. 66. С. 44.
4. Герасименко М. Аграрні відносини в Галичині в період кризи панщинного господарства. Київ : Видавництво Академії Наук Української РСР, 1959. 302 с.
5. Едер П. Реформи Йосифа II в Австрійській імперії та їхнє поширення у Галичині (1780–1790 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* 2015. Вип. 61. С. 127–135.
6. Кульчицький В., Тищик Б. Історія держави і права України. Київ : ІнЮре, 2007. 622 с.
7. Мацькевич М. Правове становище Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1919 рр.). *Вісник Львівського університету Серія юридична.* 2001. Вип. 36. С. 84.
8. Мельничук Н. Передумови земельних реформ в Австрійській монархії за Марії Терезії та Йосифа II та їх поширення у Галичині. *Часопис Київського університету права.* 2015. № 1. С. 53–59.
9. Настасяк І. Історико-правовий аналіз входження Галичини до складу Австрійської імперії. *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* Львів. 2003. Вип. 38. С. 84–89.
10. Пиртко М. С. Правові реформи в Австрійській монархії в період правління Марії Терезії (1740–1780 рр.). *Науковий вісник публічного та приватного права* : збірник наукових праць. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2019. Вип. 1. Т. 1. С. 61–66.
11. Тищик Б. Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст.–1918 р.) : навч. посібник. Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 2003. 80 с.
12. Шуп'яна М. Реформування суспільного та державного життя в Австрійській імперії за часів правління імператриці Марії Терезії 246 (1740–1780 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* 2013. Вип. 58. С. 126–134.
13. Цьолнер Е. Історія Австрії / пер. з нім. Львів : Літопис, 2001. 712 с.
14. Grodziski S. Porównawcza historia ustrojów państwowych. Kraków : Universitas, 1998. S. 267.
15. Grodziski S. Historia ustroju społeczno-politycznego Galicji 1772–1848. Wrocław; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk, 1971. 303 s.

References

1. Bojko, I. (2017). *Halychyna u derzhavno-pravovij systemi Avstrii ta Avstro-Uhor-schyny (1772–1918)*: navch. posibnyk. L'viv: LNU imeni Ivana Franka.
2. Bojko, I. (2014). *Istoriia pravovoho rehuliuвання tsyvil'nykh, kryminal'nykh ta protsesual'nykh vidnosyn v Ukraini IX–XX st.*: navch. posibnyk dlia stud. vysch. navch. zakladiv. L'viv: Vydavn. tsentr LNU imeni Ivana Franka.

3. Bojko, I. (2018). Vplyv derzhavnoi polityky Avstrijs'koi monarchii na sotsial'no-ekonomichnyj rozvytok Halychyny (druha polovyna 18–19 stolit'). *Visnyk L'vivs'koho universytetu, Serii iurydychna*. vyp 66, 44.
4. Herasymenko, M. (1959). *Ahrarni vidnosyny v Halychyni v period kryzy panschyn-noho hospodarstva*. Kyiv : Vydavnytstvo Akademii Nauk Ukrain's'koi RSR.
5. Eder, P. (2015). Reformy Josyfa II v Avstrijs'kij imperii ta ikhnie poshyrennia u Halychyni (1780–1790 rr.). *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serii iurydychna*. vyp. 61, 127–135.
6. Kul'chyts'kyj, V., Tyschuk, B. (2007). *Istoriia derzhavy i prava Ukrainy*. Kyiv: InYu-re.
7. Mats'kevych, M. (2001). Pravove stanovysche Halychyny u skladi Avstrii ta Avstro-Uhorschyny (1772–1919 rr.). *Visnyk L'vivs'koho universytetu Serii iurydychna*, vyp. 36, 84.
8. Mel'nychuk, N. (2015). Peredumovy zemel'nykh reform v Avstrijs'kij monarchii za Marii Terezii ta Josyfa II ta ikh poshyrennia u Halychyni. *Chasopys Kyiv-s'koho universytetu prava, № 1*, 53–59.
9. Nastasiak, I. (2003). Istoryko-pravovyj analiz vkhodzhennia Halychyny do skladu Avstrijs'koi imperii. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serii iurydychna*, vyp. 38, 84–89.
10. Pyrko, M. S. (2019). Pravovi reformy v Avstrijs'kij monarchii v period pravlinnia Marii Terezii (1740–1780 rr.). *Naukovyj visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava: zbirnyk naukovykh prats'*. Kyiv: Naukovo-doslidnyj instytut publichnoho prava, vyp. 1, t. 1, 61–66.
11. Tyschuk, B. (2003). *Istoriia derzhavy i prava Avstrii ta Avstro-Uhorschyny (X st.–1918 r.)*: navch. posib. L'viv: Yuryd. f-t L'viv. nats. un-tu imeni Ivana Franka..
12. Shup'iana, M. (2013). Reformuvannia suspil'noho ta derzhavnogo zhyttia v Avst-rijs'kij imperii za chasiv pravlinnia imperatrytsi Marii Terezii 246 (1740–1780 rr.). *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serii iurydychna*, vyp. 58, 126–134.
13. Ts'olner, E. (2001). *Istoriia Avstrii / per. z nim*. L'viv: Litopys.
14. Grodziski, S. (1998). *Porównawcza historia ustrojów państwowych*. Kraków: Universitas, S. 267.
15. Grodziski, S. (1971). *Historia ustroju społeczno-politycznego Galicji 1772–1848*. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdansk.

RURAL REFORMS OF MARIA THERESA AND JOSEPH II AND THEIR APPLICATION IN HALYCHYNA

*Mykola Kobyletskyi**, *Bohdan Vyshnevskiy***

**Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: mkobyletskyj@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0365-8513*

***Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000
e-mail: Bohdan.vyshnevskiy@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0009-0004-3251-6404*

In this article, the authors comprehensively investigate the reforming activities of Maria Theresa and Joseph II on the basis of current legal acts in Austria during the 18th century, historical sources, as well as scientific literature and other written sources. In particular, the authors substantiate the essence of the rural reform of the above-mentioned rulers, highlighted its main reasons, prerequisites and political, social and public consequences. Through the prism of the modernization of the Austrian state, which primarily aimed at the centralization of an effective administrative apparatus, as well as strengthening the power of the emperor and reducing the political weight of individual regions of the state, the consequences of the

application of the rural reform of Maria Theresa and Joseph II for the inhabitants of Galicia are determined.

Particular attention is focused on the place and significance of the rural reform in an inextricable relationship with other reforms of these rulers, in particular: administrative (primarily, in the context of the establishment of regional administration), tax, military, educational, religious, legal and tax. The author confirmed that the aforementioned reforms as a whole were aimed at laying the foundations of the rule of law and forming the internal unity of the power apparatus and state sovereignty in the Habsburg Empire.

In addition, the article highlights the role of the Austrian supporters of the Enlightenment, in the context of the fact that both Maria Theresa and Joseph II followed the general principle of the Enlightenment in their activities: "everything that is useful for the state is good for society". In view of this, the authors come to the conclusion that all reforms, including rural reforms, in the 18th century were carried out in the spirit of "educated absolutism", since the role of the church was significantly reduced, although its representatives were not completely removed from the management of state affairs.

In general, thanks to the reforms of Maria Theresa and Joseph II in the Habsburg Empire, it was possible to form one of the most perfect empires in Europe, from the point of view of its construction as a legal state, with increased authority of the ruler, not law. The central government has become more aware and broader, and various aspects of public life have been improved and regulated.

Keywords: Austrian Empire, Galicia, local self-government, administrative reforms, educated absolutism, the state, rural reform.

*Стаття: надійшла до редакції 20.03.2023
прийнята до друку 16.05.2023*